

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Михайленко Оксана – кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

У сучасних соціокультурних умовах кризового розвитку суспільства актуалізується проблема якості професійної освіти та підготовки фахівців, які відповідають вимогам соціального замовлення суспільства, здатні відповідати на виклики часу. У цих умовах зусилля наукової спільноти спрямовані на пошук оптимальних моделей професійної освіти та професійного становлення особистості.

На особливу увагу заслуговують проблеми професійного становлення фахівців професій соціономічного типу. Представниками цього типу професій є лікарі, психологи, вчителі, вихователі, соціальні працівники, соціальні педагоги. Діяльність такого фахівця пов'язана з підвищеною моральною відповідальністю та спрямована на досягнення гуманістичних та суспільних ідеалів: здоров'я, добробут, високу якість життя, гармонійний розвиток індивідів та груп у різних формаціях індивідуального та соціального життя. У цьому важливо наголосити на переважанні у діяльності фахівців соціономічних професій суб'єкт-суб'єктних взаємодій, процесів перетворення світу людських відносин, у зв'язку з чим, професійна діяльність стає максимально особистісною, тобто такою, яку не можливо відокремити від особистості фахівця; предметом діяльності у цих професіях є група чи окрема людина; засобом – сама людина, її психічні чи особистісні властивості та здібності.

На важливість психолого-педагогічного забезпечення освіти вказує чимало дослідників (І.О. Баєва, Г.О. Балл, Л.М. Карамушка, О.М. Леонтьєв, С.Д. Максименко, А.О. Реан, В.Л. Сітніков, Н.В. Чепелева, Ю.М. Швалб та ін.). Впродовж останніх років дослідниками у зміст освітньої діяльності разом з навчанням і вихованням вводяться складові психологічного супроводу (М.Р. Бітянова, І.В. Дубровіна та ін.), підтримки (О.Г. Асмолов, О.Ф. Бондаренко, О.Г. Лідерс, Р.В. Павелків та ін.). У психологічній літературі вже чимало праць присвячені становленню особистості, а також розвитку особистості сучасних студентів (Л.І. Анциферова, Р.С. Вайсман, Л.М. Мітіна, Я. Мусек, Х. Ремшмідт, В.А. Семиченко та ін.). Особистісне і професійне становлення і розвиток студентської молоді у нових соціально-економічних умовах вивчали К.О. Абульханова-Славська, Л.В. Долинська, Б.Б. Коссов, Б.П. Невзоров, Л.В. Темнова та ін.

Необхідною умовою успішності практичної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери є психолого-педагогічний супровід як спеціальний вид допомоги людині, спрямований на попередження та подолання проблем її розвитку. Відмінність супроводу від інших видів допомоги зумовлено його спрямованістю на розкриття внутрішнього потенціалу особистості, активізації її внутрішніх ресурсів у вирішенні проблем.

У теоретичному аспекті передумовами побудови системи психолого-педагогічного супроводу є системно-орієнтований підхід. У логіці даного підходу супровід може трактуватися як допомога людині у вирішенні її проблем за рахунок перетворення орієнтаційного поля її розвитку. Найважливішим елементом орієнтаційного поля розвитку є її почуття соціальної захищеності, компетентності, і навіть наявний досвід у вирішенні аналогічних проблем. Саме тому супровід є, насамперед, педагогічний метод, що передбачає набуття суб'єктом нового значущого досвіду щодо вирішення проблем особистісного розвитку та проблемних життєвих ситуацій.

Зміст психологічного-педагогічного супроводу виявляється у дієвій підтримці, стимулюванні, розвитку позитивної, конструктивної активності, ініціативи, самостійності студентів як суб'єктів освітньо-професійної діяльності. Суб'єктність здобувача освіти має виявлятися у разі наданні йому можливості самостійного вибору і прийняття ініціативних рішень пов'язаних з життям студентської групи, студентів, адекватних віку та досвіду відповідальності за реальне використання цього права.

Психолого-педагогічний супровід процесу професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, перш за все передбачає залучення здобувачів освіти до спільної проєктної діяльності, аналітичної роботи, самостійного оволодіння суб'єктним навичками саморегуляції, саморозвитку, самоактуалізації, самооцінки.

Психолого-педагогічний супровід не «втручається» в природний процес розвитку, то тієї або іншої культури (проєктної або корпоративної), але справляє опосередкований вплив у підтримці ініціативи дієвого ставлення здобувачів освіти до саморозвитку і самовдосконалення.

Головною задачею психолого-педагогічного супроводу є досягнення адекватності технології цілям і змісту освітнього процесу, а також стимулювання конструктивної активності, суб'єктності здобувачів освіти, розвиток професійно-значимих особистісних властивостей майбутніх фахівців соціальної сфери [5].

Психолого-педагогічний супровід передбачає розвиток творчого співробітництва та взаємодії викладачів та студентів; забезпечення індивідуального та особистісно орієнтованого підходів; тактичне вирішення стратегічних завдань розвитку суб'єкту освітньої діяльності.

Психолого-педагогічний супровід в умовах закладу вищої освіти можна розглядати у різних аспектах:

1. Психолого-педагогічний супровід як система професійної діяльності викладачів, спрямована створення психолого-педагогічних умов професійного становлення та особистісного розвитку здобувачів освіти.

2. Психолого-педагогічний супровід, як освітня технологія спрямована на надання допомоги студенту на певному етапі його розвитку у вирішенні професійно-практичних проблем, що виникають, або на їх попередження. При цьому цільова спрямованість технології психолого-педагогічного супроводу визначає основні види супроводу:

- запобігання виникненню проблем (розробляється загально стратегічна програма на стадії, що передуює появі проблеми);
- навчання супроводжуваного методами вирішення проблеми у процесі вирішення проблемної ситуації;
- екстрена допомога у кризовій ситуації.

3. Психолого-педагогічний супровід як основний принцип практичної підготовки майбутніх фахівців передбачає створення психологічних та соціально-педагогічних умов для успішного проходження практик.

Слід наголосити, що одним з основних підходів організації практики майбутніх фахівців соціальної сфери є рефлексивний підхід. У концептуальному визначенні рефлексивних механізмів практики акцент робиться на розумінні рефлексії як осмислення та переосмислення студентом шаблонів досвіду мислення, спілкування, взаємодії до породження нового змісту та форми цього досвіду, які забезпечують йому інші способи особистісного самореалізації у постановці та вирішенні різних освітньо-професійних задач. Рефлексивний підхід вимагає трансформації освіти у самоосвіту, управління – у самоврядування з урахуванням самоаналізу, самооцінки, самокорекції діяльності учасників освітнього процесу. Рефлексія є складником процедури оцінювання, при цьому вона стає не просто однією з функцій самооцінки, а спрямованістю особистості на стан і діяльність власного внутрішнього світу [1].

У рамках рефлексивного підходу принципово важливим є включення до процесу практики не тільки традиційних суб'єктів (тьютор – методист практики, викладач – керівник практики від кафедри, практичний працівник – представник бази практики), але й як центральна фігура – супервізор , який допомагає студенту у вирішенні різноманітних проблем, що виникають у процесі проходження практик.

Для здійснення психолого-педагогічного супроводу процесу професійного становлення майбутніх фахівців соціальної сфери необхідно:

- створення позитивної соціально-психологічної атмосфери розвитку в групі;
- дослідження особистісних потенціалів здобувачів освіти;
- педагогічна підтримка процесу становлення студента як суб'єкта освітньої діяльності;
- виявлення викладачами закладу вищої освіти професійної суб'єктності.

У процесі здійснення психолого-педагогічного супроводу реалізується низка важливих функцій:

- Освітня функція полягає у вдосконаленні професійної компетентності здобувача освіти, найважливішою ознакою якої, згідно В.А. Сластеніну, виступає вміння співвідносити наявні знання з цілями, умовами та способами практичної діяльності, спрямована на розширення меж професійних умінь, навичок та особистісно-професійних якостей.

- Фасилітаційна функція передбачає допомогу здобувачу освіти в ситуації емоційної напруженості, стресу, створення емоційно-сприятливої атмосфери, підвищення впевненості студента у своїх силах, стимулювання та підтримання

потреби у професійно-особистісному розвитку. У цьому плані діяльність орієнтована на допомогу студенту у формуванні здібностей рефлексувати свої професійні дії та свою професійну поведінку, а також емоційні реакції; на включення у студентів механізмів самопізнання (самосвідомості, самоспостереження, самоаналізу, самоконтролю, самооцінки); на вирішення проблем самосприйняття (власні особистісні особливості, способи поведінки та реагування, їх вплив на професійну діяльність, ставлення до себе у професійній діяльності).

– Консультативна функція проявляється у спільному дослідженні різних проблем, що виникають у процесі освітньої діяльності, вирішення конфліктних ситуацій. При цьому у процесі надання допомоги не пропонуються прямі відповіді (знання), а скоріше забезпечуються супроводжуваних альтернативами, що стимулюють розвиток професійного мислення.

– Нормативна функція орієнтує застосування на практиці отриманих студентом теоретичних знань з урахуванням конкретної ситуації та правил професійної діяльності, а також, контроль за дотриманням етичних вимог [4].

Незалежно від рівня організації психолого-педагогічного супроводу у процесі його реалізації необхідно слідувати таким принципам:

– цілеспрямованість – полягає у підпорядкованості меті, її усвідомленню і сприйнятті суб'єктами психологічного супроводу;

– активності й самостійності, що створюють спрямованість інтересів, мотивів і зусиль на самопізнання, розвиток професійно важливих якостей, рефлексивності;

– гуманізації, що розглядає фахівця соціальної сфери як вільну особистість, яка є повноцінним суб'єктом життя;

– безперервності, який забезпечує постійну взаємодію суб'єктів супроводу впродовж усіх етапів професійного розвитку майбутнього фахівця соціальної сфери;

– відкритості, тобто готовності до встановлення відносин і зв'язків з різними суб'єктами освітньо-професійної діяльності;

– коректності, що передбачає опору на професійну етику, такт, толерантність;

– комплексності, системності і систематичності – що передбачає єдність поставлених цілей, завдань і результату; одноразове дослідження не дає повного представлення, його необхідно проводити враховуючи різні аспекти професійного розвитку;

– єдність діагностики і корекції, що передбачає психологічний супровід професійного розвитку у динаміці [6].

На наш погляд ефективній реалізації психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти у закладі вищої освіти спряла би модель технології психолого-педагогічного супроводу.

Модель технології психолого-педагогічного супроводу особистісного розвитку майбутнього фахівця соціальної сфери передбачає застосування особистісного, гуманістичного, акмеологічного, проблемного та компетентнісного підходів.

Особистісний підхід ми будемо використовувати з метою створення таких умов, які б забезпечували як особистісний, так і професійний розвиток здобувача освіти. Гуманістичний підхід передбачає визнання майбутнього фахівця як найвищої цінності, взаємовідносини з яким в процесі професійного становлення будуються на принципах співробітництва та партнерства. Акмеологічний підхід ґрунтується на професійній спрямованості студентів, в основі якої лежить прагнення до успіху, активна життєва позиція, віра у свої можливості і спонукає до професійного саморозвитку та самовдосконалення. Проблемний підхід зумовлює розвивальний характер психолого-педагогічного супроводу професійного становлення студентів, сприяє їхній пізнавальній активності. Компетентнісний підхід визначає результативно-цільову спрямованість психолого-педагогічного супроводу на розвиток у здобувачів освіти професійних якостей та здібностей, забезпечує формування у майбутніх фахівців готовності до професійної діяльності, соціального життя та особистісного зростання [3].

Психолого-педагогічний супровід особистісного розвитку майбутнього фахівця соціальної сфери представляє собою цілісну систему. Як будь-яка система, вона складається з певних компонентів, які не можуть існувати окремо, усі вони взаємопов'язані між собою. Перший компонент – це системне та систематичне відстеження психолого-педагогічного статусу студента відповідно до його актуального стану й перспектив професійного розвитку. Другий компонент передбачає створення психологічних умов для успішного навчання студента – активізацію мотиваційної, змістовно-операційної та рефлексивної складових його готовності до професійної діяльності. Третій компонент забезпечує орієнтацію навчальної і позанавчальної діяльності майбутніх фахівців соціальної сфери на забезпечення умов для успішного подолання нормативних і ненормативних криз їх професіогенезу.

Модель психолого-педагогічного супроводу особистісного розвитку майбутніх фахівців соціальної сфери повинна бути заснована на взаємодії викладача та студента і бути динамічною, оскільки її треба розглядати не тільки як зразок, але і як дієвий механізм, що буде забезпечувати ефективне професійне становлення здобувачів освіти професій соціономічного типу на всіх етапах навчання.

Список використаних джерел

1. Добренко І.А. Психологічний супровід професійного становлення студента. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 6. С. 116-119. URL: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/6_2018/24.pdf.
2. Гура О.І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект: монографія. Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2006. 332 с.
3. Зимянський А. Особливості створення моделі психолого-педагогічного супроводу особистісного розвитку майбутнього педагога. *Молодь і ринок*. 2016. № 5 (136). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2016_5_21.

4. Єрмоєнко О.А. Сутність педагогічного супроводу педагогічного процесу. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2012. № 36. С. 96-100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2012_36_19/

5. Єфремова Г.Л. Соціально-педагогічний супровід як провідна умова розвитку професійної адаптивності соціальних педагогів у системі після дипломної педагогічної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: науковий журнал / редкол.: А. А. Сбруєва, О. Є. Антонова, Дж. Бішоп та ін. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. № 10 (54). С. 65–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2015_10_11.

6. Коростіянець Т.П. Педагогічний супровід студентів в освітніх установах педагогічної вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*: збірник наукових праць Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій. Одеса, 2019 р. Вип. 12. С. 111-115. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11294/1/Korostyanets%20Tamara%20Petrivna%202020.pdf>.